

gemades. Però l'exposició històrico-etimològica de l'art. *gemat* en el *DECat* IV, 452.4, m'ha deixat insatisfet, i hi han quedat tantes explicacions incertes o opinables, que és oportú usar aquesta ocasió per exposar una idea nova. És inevitable la impressió que en aquest adjectiu han vingut a coincidir dos significats o grups semàntics ben diferents, d'aparença inconciliable, que en el *DECat* només amb explicacions subtils arribo a trobar-los un comú denominador.

L'etim. allí adoptada: deriv. del ll. *GEMMA* i romànic en el sentit de 'botó, flor' (mot antic i mai gaire vivaç, en català), pot donar compte de part dels testimonis —diríem *GEMAT* I—, aplicat a un lloc o cosa esclatant de verdor, intensament florit: exs. que allí cito de Narcís Oller, Em. Vilanova, Puig Ferrater, i els testimonis dialectals que hi allego (p. 453b41 ss.), concentrats a les comarques de l'Ebre i poc més.

La tradició lexicogràfica a penes ha recollit el mot fins a anys recents. Fins a últimes edicions del *Labèrnia*, ni en aquest ni en l'altre significat.

Però en literatura ha tingut encara més ús i acceptació el significat II: 'fresc, frigidíssim (d'aigua fresca, refrescant)'. Començant per la cançó popular, en espècimens, ja clàssics, que no poden ser recents: «Muntanyes de Canigó / fresques són i regalades, / sobre: tot ara, a l'estiu / que les aigües són *gemades*». «Magí, am lo gayaret - tres cops hi pegava: / ya'n surten allí tres fonts / fonts ben frescas y *gemadas*», versió recollida a Besalú (*gebradas* versió de Girona) (*Romançerillo*, 1888, 23.21).

I en l'obra de Verdaguier, arreu i en gran massa: «Veniu, veniu, oh verges de Tessàlia, / com al rus van les mítiques abelles, / deixau per més *gemades* fontanelles / oh Pièrides, les aygues de Castàlia» (*Atl.* 1877, VII, 15.31). «Romeus que hi anau / beveu-ne de l'aygua: / com baixa del cel / n'és fresca y *gemada*» (*Idíl·lis i Cants Místics*). Amb el matís de 'gelat, inanimat'. «Per què a mon coll, oh filles / enarbro votres braços? / --- / Nosaltres que vivíem de besoteigs y abraços, / los últims hem de dar-nos, *gemats*, ans de morir?» (*Atl.*, v, 28).

I els rossellonesos, parlant de «L'aigua gelia / d'aquella font del salze, tan *gemada*», que el mateix J. Seb. Pons traduï en francès per «*glacée*», «deixem la borratxa fresca / en el bressol *gemat* d'aquesta molsa» (*Canta-Perdiu*, 94.4). I traduït «*glacé*» en el gloss. de Jampy (*Lliris, roses y violes* ---).

Això ha estat l'acc. més corrent i la més viva en escriptors magistrals de pertot: «Rierol *gemat*» en Maria Ant. Salvà; «l'aigua *gemada* a l'estiu» en Ruyra (*La Parada*, 76): «he descansat després de beure l'aigua *gemada* que em duia del torrent el guia», «deu *gemada* de tendres alegries», en P. Coromines.

Ens costa tant de creure que aquesta acc., tan concreta i decidida per un costat sensorial, inconnex amb l'altre, hagi pogut resultar d'una evolució de la de 'florit', 'ufanós' (*gemat* I), que no puc desoir una altra veu poderosa, ben física i contradictòria: la del mot àrabic per 'fresc, fred'. És l'arrel *ġ-m-d* de l'àrab de sempre: clàssic, vulgar, hispànic i de pertot: des

de Mahomet fins al parlar dels moriscos valencians i balears.

L'hem vist concretat en tants NLL que hem explicat en els diferents articles de l'*Onom. Maigmó* (< *Maġ-mud* part. passiu de *ġmd*), *Maimudella*, *Marmut* etc.; amb moltes accs. especialitzades. Si Verdaguier posa *gemades* en boca de la seva Hesperis quan troba les filles 'inanimades', *RMA* tradueix amb el seu àrab *ġemād* el ll. «inanimatus»; *PAlc* (81a31) tradueix «el·lar a otro» amb *gemet*, «elarse» amb «*gemétt*» (211.6,7), «*elada yelo: gemt*» (228b34), «fresco por frío», «fría cosa» per *ġummid*, *ġimid* (255b) —advertint, però, que aquí hi ha «imela granadina», sense la qual això mateix sonaria *ġammād* i *ġamid* en àrab clàssic. És *ġammād* «engourdissement général» en el *Mohit*, *ġammād* «coagulation» Abulwalid, Boqtor, *ġamd ġaldam*, apoplexie en el gloss. de Leyden (Dozy I, 212).

M'atreveixo, doncs, a fer la hipòtesi que *gemat* II 'gelat, fresc', 'inanimat' és un mot que pujà des de l'ús dels moriscos de l'Ebre i del P. Val., al costat de *gemat* I 'ufanós, verdejant', i es barrejà més o menys amb aquest, en la creació d'aquest adjectiu: que no emergeix a l'ús comú fins a les dates modernes del S. XIX. Si el nom de la *Garrotxa* ha resultat venir de l'àrab, de fonts *gemades* no n'hi ha menys que allí als Ports Ibèrics i al Penyaçolosa.

Abans, potser, es podria trobar algun ex. esporàdic, escorcollant amb més persistència?. Un cas ben isolat potser sigui ja *cera jamada*, hapax que l'*InuLC* troba en un doc. rossellonès del S. XIV (Vinça, a. 1355): potser la cera congelada, solidificada, sigui d'un pa d'abelles, sigui d'un ciri que ha deixat de cremar? Però qui sap si això resultà també d'un calc de l'alquímia morisca (arts. *Fla Beni* ~ i *Real*).

GÈMENA i GIMENELLS

Gèmena, veral del terme de Viladrau (Selva), en els vessants N. de Matagalls (mapa Aegerter del Montseny; i Cor. ho recorda d'una exc. de 1925).

Estany Gèmena, estans, vall i saltant a l'alta Vall de Boí, a la cara Oest del Comalo-Forno (XIII, 176; *TVBoí*, 19-20).

Gimenells, llogaret agre. al municipi d'Alpicat, a la Sarderera, a l'altiplà que separa les aigües del Segre i del Cinca. El castell de *Gimenells* pertanyia al capítol de Lleida.

PRON. MOD.: *ġimenéls*, oït per Coromines a Alcolete (1925).

DOC. ANT. 1172: *Gemenels* (Kehr, *Papsturk.*, 450); 1191: *Gimenellis* (Miret, *TemplH.*, 335); 1212: *Gimenellis* (Miret, *TemplH.*, 343); 1315: *Guiminellis* (*CoDoACA* XII, 258); 1092, l'infant Pedro Sánchez d'Aragó dona com propis uns termes prop de Montsó: «Almaceger, et *Subes* et *Gemenels* --- usque ad Zahadin» (*A.C.A.*, Bg. Ramon II, perg. 79).

Geminels, partida antiga del terme de Vimbodí (Conca de Barberà), S. XII (*Cart. Poblet*, 205).